

AKTIVITETET E INSTITUTIT TË HISTORISË “ALI HADRI”- PRISHTINË GJATË VITIT 2020

VEPRIMTARIA KËRKIMORE-SHKENCORE

1. 2. Organizimi i Konferencave dhe Sesioneve shkencore

Bazuar në Planin e punës për vitin 2020, Instituti i Historisë nuk ka organizuar ndonjë aktivitet shkencor gjatë këtij viti, për shkak të pandemisë me Covid-19.

1. VEPRIMTARIA BOTUESE

Në kuadër të veprimtarisë themelore të Institutit, një vend të rëndësishëm zënë botimet e IH, të cilat janë realizuar si me poshte:

1. Revista shkencore “Kosova, nr. 45”.

Revista *Kosova*, revistë shkencore e Institutit të Historisë është një ndër botimet më të rëndësishme shkencore në fushën e shkencave historike. Duke vazhduar traditën e botimit të saj, me dalje një herë në vit, edhe këtë vit, revista *Kosova*, nr.45, 2020, përmban 8 artikuj shkencorë, 7 kumtesa, material e dokumente, recensione, aktivitete, si dhe dy përkujtime kushtuar kolegëve të ndjerë Drita Bakija-Gunga dhe Izber Hoti.

Të redaktuara nga një redaksi profesionale, artikujt, kumtesat dhe materialet e trajtuara në këtë numër sjellin kontribute të reja në fushën e historisë së popullit shqiptar përgjithësisht, dhe asaj të Kosovës në veçanti.

Autorja Exhlale Dobruna-Salihu, përmes artikullit shkencor: “*Dy monumente nga koha romake të zbuluara rishtas në Kosovë*”, na sjellë interpretimin shkencorë të dy monumenteve nga antikiteti në Kosovë (periudhës romake), të dalura në dritë qoftë me gërmime arkeologjike, qoftë përmes gjetjeve të rastit, të cilat u takojnë dy grupeve të mëdha tematike dhe kategorive të ndryshme brenda tyre: 1. Altari votive i

zbuluar në vitin 2017 gjatë gërmimeve arkeologjike të Institutit Arkeologjik të Kosovës në Vendenisin antik (Gllamnikun e sotëm), dhe 2. Stela mbivarrore, e cila u gjet rastësisht në muajin qershor të vitit 2019 në fshatin Peqan, kushtuar bijës nga Peqani i Therandës.

Emine Kalaja-Hajdari: *“Dëshmitë epigrafike të pranisë së hyjnive të lindjes në Dardani”*. Autorja jep një përshkrim të përgjithshëm mbi dëshmitë epigrafike, të cilat pasqyrojnë prezencën e një komuniteti të ardhur nga Lindja në territorin e Dardanisë që në shekullin e parë, për të arritur fluksin më të madh gjatë shekujve II-III. Bashkë me ta depërtuan edhe kultet e ndryshme në Dardani duke e pasuruar kështu korpusin e hyjnive zyrtarë dhe jozyrtarë të cilët adhuroheshin dhe nderoheshin në këtë pjesë të Perandorisë Romake përgjatë shekujve I-III.

Teuta Shala-Peli, vjen me artikullin *“Roli i klerikëve drishtianë në shërbimet laike gjatë viteve 1917-1496”*. Autorja merr në studim rastin e Drishtit, duke studiuar angazhimi i klerit drishtas në shërbime të ndryshme laike. Ky rol, është vlerësuar si një tregues se kleri në Drisht gjatë mesjetës, kishte pothuajse tërësisht ndikim në pushtetin laik: në fushën e gjyqësi, qoftë si gjykatës apo si noter; në politikë, duke marrë pjesë në nënshkrimin e marrëveshjeve politike; në ekonomi, përmes mbledhjes së taksave; si luftëtarë, në mbrojtjen e qytetit të Drishtit; si mësues, në përhapjen e arsimit si dhe në ngritjen e shkollave, etj.

Studiuesi Agron Islami përmes artikullit të titulluar: *“Aspekte të jetës socio-ekonomike dhe politike në Kosovë gjatë shekullit XVIII sipas ankesave dhe kërkesave të qytetarëve”*, na sjellë të dhëna historike mbi dimensionin social, ekonomik, financiar dhe pronësor të qytetarëve të Kosovës gjatë shekullit XVIII. Autori, ka trajtuar disa ankesa dhe kërkesa të qytetarëve të Kosovës të trajtuara në Divanin Osman gjatë shekullit XVIII.

Marenglen Verli, në këtë numër, vjen me artikullin *“Shqiptarët përballë ndërkombëtarëve në Paris në mbyllje të konferencës së paqes (14 janar - 3 mars 1920)”*. Autori trajton çështjen shqiptare në Konferencën e Paqes në Paris. Ndër të tjera trajton edhe problemet e kufijve dhe të statutit të shteteve të Ballkanit dhe në kuadër të tyre edhe “çështjen shqiptare”. Akademik Verli, vjen në përfundim se Shqipëria kishte shpëtuar nga rreziku që i qëndroi mbi kokë gjatë gjithë zhvillimit të Konferencës së Paqes së Parisit. Mbetej të mbroheshin rezultatet e arritura në vitin 1920 dhe të konsolidohej e demokratizohej shteti i brishtë, që i kishte shpëtuar asgjësimit.

Armend Mehmeti sjellë artikullin: *“Aksioni i armatosur i Zogut në Shqipëri - aspekte të mbështetjes Jugosllave e Britanike”*. Ai jep të

dhëna mbi ballafaqimet politike pozitë-opozitë, të cilat kulmuan me ngjarjet e qershorit të vitit 1924 dhe që e detyruan Ahmet Zogun dhe suitën e tij të iknin në Mbretërinë SKS. Në mënyrë të veçantë, në këtë artikull, theksohet pozicioni dhe qëndrimi britanik dhe ai jugosllav në ngjarjet e brendshme në Shqipëri në mes të Zogut dhe Nolit. Sipas tij, faktori i jashtëm ishte vendimtar për rënien e Nolit dhe kthimin e Zogut, por nuk duhet anashkaluar as faktorin e brendshëm.

Sabit Syla vjen me artikullin: *“Kosova ndërmjet fuqive të boshtit dhe aleatëve të mëdhenj perëndimorë”*. Autori sjellë të dhëna mbi pozicionin e Kosovës dhe Qëndrimi i forcave të Boshtit gjatë Luftës së Dytë Botërore. Sipas studiuesit të artikullit, në përfundim të luftës, aleatët nuk patën qëndrim të drejtë ndaj Shqipërisë dhe shqiptarëve në përgjithësi. Ata jo vetëm se nuk njohën të drejtën e Kosovës për vetëvendosje, por edhe rrezikuan pavarësinë e Shqipërisë në favor të përkrahjes për interesat e tyre strategjike apo edhe favorizimit të shteteve tjera ballkanike.

Avni Rexha sjell artikullin: *“Përpyekjet për rimëkëmbjen dhe afirmimin ndërkombëtar të universitetit të Prishtinës gjatë viteve 1991-1998”*. Autori konkludon se gjatë viteve të okupimit serb dhe mbylljes së institucioneve arsimore, procesi arsimor universitar u organizua në kushte të rënda, kryesisht nëpër shtëpi private, bodrume, garazhe, dhoma të papërshtatshme. Mungonin bibliotekat, laboratorët e kabinetet e nevojshme, e pa bursa studimore. Organizimi i mësimi nëpër shtëpi-shkolla u bë nën ombrellën e Ministrisë së Arsimit të Republikës së Kosovës, e cila për shkak të rrethanave të njohura vepronte jashtë Kosovës.

Në këtë numër të revistës kemi shtatë kumtesa të publikuara, të cilat ishin lexuar në Konferencën shkencore ndërkombëtare, kushtuar 140-vjetorit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit (Prizren, 10 qershor 2018). Kumtesat e prezantuara në këtë numër të revistës janë: Paskal Milo *“Thelbi Evropian i Rilindjes Kombëtare Shqiptare”*, Gjon Berisha *“Argjipeshkvia e Tivarit dhe çështja “Primus Serbiae” si pasojë e vendimeve të Kongresit të Berlinit”*, Eduart Caka *“Lidhja e Prizrenit dhe formësimi i identitetit shqiptar brenda Perandorisë Osmane”*, Fehari Ramadani & Fati Iseni *“Aspekte të veprimtarisë së Lidhjes Shqiptare në kazanë e Tetovës”*, Agron Islami *“Politikat përafruese të Abdylhametit II karshi shqiptarëve”*, Zeqirja Rexhepi *“Raportet midis fuqive të mëdha dhe Lidhja e Prizrenit”*, Sali Kadria *“Regjistrimi i popullsisë gjatë vitit*

1918 në territorin e Shqipërisë, të okupuar nga autoritetet Austro-Hungareze”.

Në rubrikën “Materiale dhe Dokumente”, Qerim Lita, sjell disa dokumente të përpunuara me titull: “Si i përshkroi Remzi Kolgeci ngjarjet e nëntorit 1988 në Kosovë?”

Në këtë numër të revistës kemi gjithashtu, recensionet e përgatitur nga Alban Dobruna *Një vepër madhore për historinë dhe historiografinë shqiptare* për botimin me titull “Fatmira Musaj, “Republika shqiptare 1925-1928”, Tiranë: Akademia e Studimeve Albanologjike - Instituti i Historisë, 2018; vlerësimi i Miftar Kurtit, *Ballafaqimet e një historiani me robërinë dhe historinë*, mbi librin: “Jakup Krasniqi, Ballafaqime historike për çlirim dhe bashkim kombëtar, Prishtinë: Instituti i Historisë, 2019”; dhe recensionin e studiuesit Kosovar Basha *Kontributi atdhetar i Esat Myftarit*, për librin: “Esat Myftari, *Vdekja jote jeta ime*, Prishtinë, 2020”.

Në nderim të punës dhe kontributit shkencor të studiuesve dhe kolegëve tone, profesorëve Drita Bakija-Gunga dhe Izber Hoti, të cilët u ndanë nga jeta në vitin 2020, studiuesit M. Verli, B. Meta, S. Sylja dhe A.Dobruna i kanë kushtuar një hapësirë të veçantë jetës dhe veprës së tyre.

2. *Kosova - rruga drejt lirisë,*

Kjo vepër është përmbledhje e kumtesave të Konferencës shkencore ndërkombëtare: “*Kosova - rruga drejt lirisë*”, e cila është mbajtur me rastin e 20-vjetorit të çlirimit të Kosovës dhe ndërhyrjes së forcave të Aleancës Veriatlantike (NATO). Konferenca i ka zhvilluar punimet në Prishtinë, më 11 qershor 2019, nën organizimin e Institutit të Historisë “*Ali Hadri*” - Prishtinë, në bashkëpunim me Institutin e Historisë - Tiranë dhe Institutin për Trashëgimi Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve në Shkup.

Përmbledhja me punime e kësaj Konference trajton rrugëtimin historik të lirisë së Kosovës (jo në përmasa të gjera) duke e pasqyruar në dimensionet e saja politike, juridike, ekonomike, ushtarake, shoqërore, kulturo-arsimore dhe historiografike. Punimet e sjella për lexuesin në këtë botim kanë një rëndësi të veçantë për historinë më të re shqiptare, ku shtjellohen tema të ndryshme, të cilat na ofrojnë materiale të reja, mbështetur në të dhëna dhe fakte shkencore dhe në metodologjinë e trajtimit bashkëkohor, që padyshim si të tilla do t'i shpijnë përpara studimet në fushën e historiografisë shqiptare e më gjerë.

3. Alban Dobruna, *Ahmet Koronica në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit*

Studimi “Ahmet Koronica në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit”, është një studim monografik, për njërin nga personalitet kryesore të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit (1878-1881), për të cilin historiografia shqiptare ka shpalosur momente interesante në kuadër të makroprojekteve kushtuar të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, por ky personalitet nuk është trajtuar gjerësisht nga studiuesit e historisë. Në këtë kontekst, përmes këtij studimi i kushtohet vëmendje më e zgjeruar këtij personaliteti, duke realizuar kërkime të reja në arkiva dhe biblioteka, për të paraqitur të dhëna me interes, të cilat ndriçojnë segmente të caktuara të jetës e veprimtarisë së Ahmet Koronicës dhe viteve të para të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Marrë për bazë strukturën dhe përmbajtjen brenda tekstit, autori i ofron lexuesit argumente të bollshme se kemi të bëjmë me një personalitet historik, i cili është aktiv në një periudhë historike të popullit shqiptar, siç është Lidhja e Prizrenit. Ai është një ndër figurat kryesore përkrah Abdyl Frashërit, Ymer Prizrenit, Sulejman Vokshit etj., të cilat luajtën një rol të rëndësishëm dhe kontribuuan në përpjekjet politike, diplomatike dhe ushtarake të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, e cila ishte një organizatë politike-ushtarake për realizimin e të drejtave e aspiratave kombëtare, për mbrojtjen e tokave shqiptare nga copëtimi i huaj dhe për çlirimin e trevave shqiptare që ishin pushtuar nga shtetet ballkanike.

4. Selver Islamaj, *Letërkëmbimet e panjohura të Faik Bej Konicës 1901-1912, Vëll.II.*

Në këtë vëllim përfshihen dokumente të nxjerrura nga Arkivi i Shtëpisë, Oborrit dhe Shtetit me adresë në Vjenë (Haus-, Hof- und Staatsarchiv), me signaturën “ATOeStA/HHStA PA XIV 18 Liasse XII dhe HHStA PA XIV 19 Liasse XII/2 (2. Teil)”, gjendet një material i rëndësishëm, jo vetëm për audiencat profesionale, por për të gjithë historianët dhe hulumtuesit tjerë, lexuesit e zakonshëm si dhe për historiografinë shqiptare në përgjithësi. Përveç, origjinalit të transkriptuar dhe përkthimit të tyre, iu mundësohet lexuesve për herë të parë qasja në letërkëmbimin e Faik Bej Konicës me Baron von Zwiedinek.

Dokumentacioni i botuar ka vlerë të veçantë, sepse ajo ofron informacione të vlefshme për shumë çështje, ndër të cilat mund të përmendim: Së pari, përmes këtyre letërkëmbimeve, bëhen detaje të

rëndësishme të ditura, si p.sh. shqetësimi i Faik Konicës mbi zhvillimet rreth gazetës së tij “Albania”; Së dyti, letrat na japin një pasqyrë të sfidave dhe vështirësive me të cilat është përballur Faik Konica; Së treti, del në pah se në mes Faik Konicës dhe disa personalitete të kohës kishte një komunikim intensiv; Së katërti, bëhet e qartë se Konica gëzonte respekt të madh tek bashkatdhetarët në mërgim; Së pesti, Faik Konica ishte tejet i shqetësuar mbi zhvillimet në trojet shqiptare. Së gjashti, përpjekjet e tij për të bërë gazetën më të famshme në mesin e intelektualëve shqiptarë me mbështetje të drejtpërdrejt nga Ministria e Punëve të Jashtme, e cila e ndihmonte atë që të ndërtonte bazën kryesore për të shpërndarë këtë gazetë në atdhe dhe në diasporë, etj. Dokumentet në fjalë, deri më tani nuk kanë qenë në duart e lexuesve. Megjithatë disa dokumente janë përshkruar nga studiues të ndryshëm, por për herë të parë u jepet mundësia me pas origjinalin e transkriptuar dhe përkthimin e dokumentit në formë të librit.

5. Armend Mehmeti, *Diplomacia e Britanisë së Madhe mbi marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave 1919-1939*, Instituti i Historisë, Tiranë.

Studimi i marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave në periudhën midis dy luftërave botërore është një temë që ka zgjuar interesimin dhe vëmendjen jo vetëm të studiuesve të historisë, por edhe të politikanëve, gazetarëve, analistëve politikë, e të studiuesve të fushave tjera sociale. Pasi këto marrëdhënie ishin trajtuar nga historiografia e dy vendeve, të cilat kryesisht mund të anonin kah e vërteta e tyre, për të fituar një objektivitet shkencor e pasqyrim real u pa e nevojshme që ato të trajtohen nga një këndvështrim i një shteti tjetër, që nuk kishte interesa të mëdha e kufizime gjeografike me asnjërën nga shtetet në fjalë, por që interes primar e kishte paqen dhe qetësinë në Evropë, në mënyrë që të vazhdonte me eksplotimin e pasurive nga kolonitë e saj në Lindje të largët - pra fjala është për Britaninë e Madhe.

Britania e Madhe, si një nga fuqitë politike e ushtarake të kohës, ndoqi me kujdes të madh zhvillimet në rajonin e Ballkanit, ndërsa diplomatët e saj nuk hezitnin të ndërhynin në zhvillimet diplomatike në Ballkan me synim primar ruajtjen e paqes në rajon, respektivisht ruajtjen e interesave britanike. Prandaj, monografia në fjalë paraqet zhvillimin e relacioneve shqiptaro-jugosllave shikuar nga këndvështrimi britanik, duke filluar me një pasqyrim të raporteve midis dy popujve që nga shekulli nëntëmbëdhjetë, për të vazhduar me boshtin e këtij studimi, pra gjitha zhvillimet politike e ekonomike midis Shqipërisë e Jugosllavisë

gjatë periudhës midis dy luftërave botërore. Kjo monografi sjell edhe risi të reja: ndërhyrjen e diplomatëve britanikë në punët e brendshme të Shqipërisë, respektivisht përfshirjen e tyre në ballafaqimet e brendshme politike në Shqipëri, dhe Kosovën – një çështje që preokuponte dy vendet, respektivisht si shihej Kosova dhe shqiptarët nga diplomatët britanikë, lufta e tyre për liri, politika represive serbe dhe interesimi i shtetit shqiptar për bashkëkombësit e tyre në Jugosllavi.

Hartimi i këtij punimi mbështetet në analizën e burimeve të pabotuara historike të kohës të proveniencës britanike, shqiptare dhe jugosllave, pra të mbledhura në arkivat britanike, shqiptare, jugosllave, në burimet e botuara historike dhe në studimin e punimeve të botuara në revista të ndryshme shkencore në botë.

6. Sabit Syla & Qerim Lita, *Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave 1944-1948, Vëll.I.*

Në këtë vëllim të kësaj përmbledhjeje janë përfshi dokumente me rëndësi të dorës së parë, që përfshijnë harkun kohor tetor 1944 - qershor 1948. Pjesa më e madhe e dokumenteve janë të fushës diplomatike e partiake, por nuk mungojnë as ato të fushës ushtarake, kulturore dhe ekonomike. Thuajse të gjitha dokumentet botohen për herë të parë të cilat janë përzgjedhur nga koleksioni i materialeve arkivore, kryesisht nga Arkivi i Jugosllavisë në Beograd, fondi Komiteti Qendror i Partisë (Lidhjes) Komuniste të Jugosllavisë, materiale këto të hulumtuara në kuadër të projektit “Historia e Kosovës”.

Në vitet 1944-1948, ndërmjet udhëheqjes komuniste shqiptare dhe asaj jugosllave u vendosen marrëdhënie të ngushta dhe miqësore bashkëpunimi. U nënshkruan Traktate e një sërë marrëveshesh të karakterit ekonomik, politik e kulturor ndërmjet dy vendeve, si: “Traktati mbi Aleancën dhe Ndihmën Reciproke midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë”, i nënshkruar më 20 shkurt 1945. Më 1 korrik 1946 “Traktati mbi bashkëpunimin ekonomik ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë”. Më 9 korrik 1946, “Traktat Miqësie dhe Ndihmë Reciproke”. Më 26 nëntor 1946, “Traktati mbi koordinimin e planeve ekonomike, bashkimit doganor e unifikimit valutor”. Edhe çështja e inkuadrimin (aneksimit) të Shqipërisë në kuadër të Federatës së atëhershme jugosllave, mori përmasa të hapura.

Në Tiranë, “miqësia” midis udhëheqjes komuniste shqiptare dhe asaj jugosllave, përbënte “një rëndësi jetësore”. Kudo ndihej fushata e popullarizimit të Jugosllavisë dhe udhëheqjes së saj. U riaktivizua Shoqata për Bashkëpunim Kulturor “Shqipëri-Jugosllavi”. Në mbarë

vendin lartësohej politika “vëllazërore” e popujve jugosllavë, si dhe personaliteti i Titos. Kësaj fushate iu bashkëngjiti edhe Sektori i Agjitacionit dhe Propagandës (Agjitpropit) pranë KQ PKS-së, si dhe shtypi. Paralelisht me këtë fushatë, Shqipëria u vërshtua nga të ashtuquajtur “specialistë” jugosllavë të fushave të ndryshëm, si ushtarake e të sigurisë, ndërtimtarisë, ekonomisë, agronomisë, kulturës, arsimit etj., numri i të cilëve shkonte mbi 600. Pjesa më e madhe e tyre mbanin poste të larta qeveritare, si ndihmësministra apo këshilltarë të lartë pranë ministrive përkatëse të Qeverisë së atëhershme shqiptare.

Në Shqipëri u vendosen edhe misionet aleate. Misioni i parë ushtarak i pasluftës që u vendos në Shqipëri, ishte ai anglez, më 21 mars 1945. Atë e udhëhiqte gjenerali i brigadës Hodgson, nën udhëheqjen e të cilit ishin gjithsej 38 oficerë e nënoficerë. Gjatë muajit maj u vendos edhe ekipi diplomatik i SHBA-së, në krye me G. Jakobs, ndërsa në korrik u vendos Misioni Ushtarak Sovjetik në krye me kolonel Sokollov.

Shqipëria përkeqësoi marrëdhëniet me aleatët perëndimorë anglo-amerikanë. Ata nuk e njohën Qeverinë Shqiptare të kryesuar nga Enver Hoxha. Qeveria amerikane e tërhoqi nga Shqipëria misionin e vet diplomatik. Ndërkohë, më datë 5 mars 1946 edhe Misioni Ushtarak Britanik e lëshoi Shqipërinë.

7. Shefqet Dinaj, *Statusi politik-shoqëror i shqiptarëve të Kosovës në vitet 1945-1966*

Në këtë monografi studiuesi Shefqet Dinaj (bashkëpunëtor i jashtëm), ka trajtuar trajtuar statusi politik-shoqëror i shqiptarëve të Kosovës në vitet 1945-1966, një periudhë historike relativisht e gjatë, mbi 20-vjeçare. Në këtë studim analizohet statusi politik, juridik dhe shoqëror i shqiptarëve të Kosovës pas mbarimit të Luftës së Dytë Botërore, me të gjitha reperkusionet që ndodhen në këtë territor shqiptar. Veçohet dhe analizohet vendosja e Administratës Ushtarake, dhuna dhe terrori i shkaktuar nga ripushtimi jugosllav, revolta e shqiptarëve për të mbrojtur qenësinë e tyre kombëtare dhe mbijetesën, Masakra e Tivarit, goditjet e grupeve dhe organizatave patriotike shqiptare të kohës etj. Në studim bëhet analiza e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave, e periodizuar sipas tonalitetit të tyre politik. Fillohet me vitet 1945-1948, vizitat reciproke të udhëheqësve politikë të të dy vendeve, pritshmëria dhe pasojat e tyre në statusin e Kosovës dhe të shqiptarëve në Jugosllavi.

Monografia fillon me Revoltat e Shqiptarëve (dhjetor 1944-janar 1945) që shpërthyen si reagim ndaj terrorit intensiv dhe propagandës së shfrenuar antishqiptare serbe, malazeze e maqedonase, qëllimi i së cilës

ishte të njolloste popullin shqiptar në tërësi si bashkëpunëtor i pushtuesit gjerman, t'i mbyllte gojën dhe të realizonte më lehtë aneksimin e Kosovës në Jugosllavi. Studimi vazhdon me vendosjen e Administratës Ushtarake në Kosovë, e cila me veprimet gjenocidale në terren ishte vazhdim i një lufte të re, në kushtet e së cilës do të kryhej më lehtë në praktikë aneksimi i Kosovës, kolonizimi, vrasjet, shpërnguljet, veprime këto që përkonin me elaboratet e Vasa Çubrilloviqit të mbajtura në Klubin Serb të Kulturës. Për të provuar pa asnjë ekuivok vendosjen e Administratës Ushtarake në Kosovë, në monografi, autori ka ofruar të dhëna burimore dhe faksimile të dokumenteve të nënshkruar nga vetë Josip Broz Tito për zbatimin e saj. Më pas jemi ndalur në një segment sa diskriminues aq edhe denoncues të Administratës Ushtarake, që është Masakra e Tivarit.

Një vend të rëndësishëm në monografi zënë marrëdhëniet shqiptare- jugosllave pas LDB. Sipas autorit, marrëveshjet dypalëshe e shndërruan qeverinë shqiptare në një strukturë administrative të qeverisë jugosllave dhe planet ekonomike të saj në një shtojcë të planeve ekonomike jugosllave. Vetëm pas thyerjes Tito-Stalin, qershor 1948, kur marrëdhëniet sovjeto- jugosllave u ashpërsuan dhe arritën në ngrirje të plotë, udhëheqja komuniste shqiptare anoi nga BS dhe kaloi në radhën e parë të luftës ideologjike e politike kundër Jugosllavisë. Pikërisht në këtë kohë, PPSH filloi të ngrejë çështjen e Kosovës, si popullsi që i ishin shkëlur të drejtat e njeriut dhe të drejtat kombëtare.

8. Skender Zhitia, *Roli i Mbrojtjes Civile në Luftën Çlirimtare të Kosovës 1998 - 1999*

Monografia trajton periudhën e Luftës Çlirimtare 1998-1999 në Kosovë, të udhëhequr nga Ushtria Çlirimtare e Kosovës (UÇK). Në këtë monografi mes tjerash shpalosen dimensionet historike, të cilat i detyruan shqiptarët e Kosovës të nisin dhe të zhvillojnë luftë të armatosur. Po kështu evidencohet dhe pozicionimi progresiv i faktorit ndërkombëtar dhe konstatohet rëndësia e kontributit të tij për perspektivën evropiane të shqiptarëve të përndjekur dhe nëpërkëmbur. Në temën bosht, shpaloset procesi i ngritjes dhe shtrirjes së UÇK-së në aspektin ushtarak, si dhe aspekte specifike që kanë të bëjnë me këtë subjekt historik. Shtjellohen strukturat e rëndësishme të Mbrojtjes Civile (MC), me theks të veçantë në Zonën Operative të Llapit (ZOLL), misioni dhe detyrat, organet drejtuese dhe organizimi i tyre funksional, fushat e bashkëpunimit mes UÇK-së dhe popullatës civile, si në krijimin e infrastrukturës së banimit, ushqimit dhe trajnimit, krijimin e mundësive për evakuim të luftëtarëve

të plagosur dhe të civilëve në raste të caktuara, krijimin e rezervave ushqimore, të higjienës, veshmbathjes, naftës dhe derivateve të saj, barnave mjekësore e deri tek informimi dhe njoftimi mbi situatën në terren e më gjerë. Trajtohen aspekte përballjeje të popullsisë shqiptare të Kosovës, me format e vrazhda të përndjekjes nga ana e forcave ushtarake, policore e paraushtarake (paramilitare) serbe, siç janë masakrat ndaj popullsisë civile, dhuna seksuale, dhe spastrimi etnik i popullsisë civile si dhe shkatërrimi i ekonomive familjare e publike përmes plaçkitjes dhe shkatërrimit fizik të objekteve të banimit dhe objekteve përcjellëse. Të gjitha çështjet e ngritura në këtë monografi e vënë UÇK-në, respektivisht MC në fokus të veçantë, për kohën e Luftës Çlirimtare në Kosovë 1998-1999.

9. Baki Rexhepi, *Kronikë nga Lugina*

Ky botim me raporte ditore të gazetarit Baki Rexhepi (bashkëpunëtor i jashtëm), është një përmbledhje kronikash, raportesh e intervistash të realizuara në tri komunat e Luginës, në Preshevë, Bujanoc e në Medvegjë, të banuara me shumicë shqiptare e që fatkeqësisht pa vullnetin e tyre administrohen nga Serbia. Libri fillon me ngjarjet e fundvitit 1996 e këtej në Luginë të Preshevës. Vite këto kur Kosova ishte në okupim klasik nga Serbia e Millosheviqit dhe ku çdo gjë e shumicës shqiptare ishte pengesë për pakicën serbe që udhëhiqte me institucionet shtetërore. E shqiptarët në shenjë revolte, rezistence dhe këmbëngulësie për atdhedashuri ngritën institucionet paralele, të cilat për vite me radhë mbajtën gjallë frymën atdhedashës ndër gjenerata. Presheva, Bujanoci e Medvegja, ishin pjesë e vazhdimësisë së etnikumit shqiptarë, e cila vazhdonte të ishte pjesë e institucioneve të Serbisë. Në vecanti, qyteza e Preshevës që udhëhiqej nga shqiptarët, në këtë periudhë, shërbeu si vendi që ndihmoi dinamikën e zhvillimit të jetës paralele në Kosovë. Qindra aktivitete kulturore, edukative, sportive të karakterit kombëtarë u zhvilluan pikërisht në Preshevë, ngjarje këto që paraqiten në këtë libër.

“Kronika nga Lugina”, vazhdon me pasqyrimin e ngjarjeve të fundvitit 1999, 2000 dhe 2001. Vite këto kur Presheva, Bujanoci e Medvegja, pas disfatës së Serbisë në Kosovë, po përjetonte një diskriminim të paparë, aq sa hakmarrja e forcave të ndryshme të organeve shtetërore serbe, kaloi çdo kufi. Kohë kur rinia e kësaj krahine u mobilizua vullnetarisht në organizimin e kryengritjes së armatosur duke themeluar Ushtrinë Çlirimtare për Preshevë, Medvegjë dhe Bujanoc. Koha kur luftimet e pabarabarta vazhduan, për më se një vit e gjysmë mes

forcave të shumëllojta të armatosura të Qeverisë së Unionit Serbi - Mali i Zi në njërën anë dhe vullnetarëve të UÇPMB-së, në anën tjetër. Ndërkohë që misionarët ndërkombëtarë tashmë ishin këtu dhe monitoronin çdo moment, çdo lëvizje, duke tentuar që të ndërprisnin luftën dhe të sjellin një paq të qëndrueshme.

Pjesë të pandashme të librit janë edhe kronikat e kohës së negociatave dhe përpjekjeve për arritjen e paqes. Negociata këto që zhvilloheshin mes palës shqiptare, tashmë të unifikuar si një e vetme me palën serbo - malazeze e të ndërmjetësuar nga faktori ndërkombëtar që përfaqësohej nga i dërguari special i Aleancës Veri Atlantike - NATO dhe ai i Bashkimit Evropian. Momenti i arritjes së marrëveshjes së paqes të njohur tashmë si “Marrëveshja e Konçulit”, nisja e zbatimit të saj, si dhe momenti i tradhtisë së madhe, ai i vrasjes së kryenegociatorit të delegacionit shqiptarë, Ridvan Qazimi - Komandant Lleshi, janë të përshkruara në mënyrë autentike në kronikat e përditshme të kohës e që këtij libri ia shtojnë rëndësinë dhe vlerën historike. Të gjitha ngjarjet, takimet, vendimet, aksionet, veprimet, të paraqitura në “Kronika nga Lugina”, janë raportuar në kohë reale, në Radio Televizionin e Maqedonisë - redaksia në Gjuhën Shqipe (MTV 2), në BBC seksioni shqip, në Radio dhe Televizionin e Kosovës e në Kosovapress.

2. HULUMTIMET SHKENCORE DHE REALIZIMI I PROJEKTEVE

a) Në kuadër të *projekteve kolektive dhe atyre individuale kërkimore-shkencore*, studiuesit e Institutit kanë hulumtuar nëpër arkiva ne vecanti ato vendore.

b) *Botime shkencore në revista kombëtare e ndërkombëtare*

Punën e tyre shkencore, studiuesit e kanë prezantuar për publikimit të tyre në disa revista shkencore kombëtare e ndërkombëtare si në: *Kosova, Studime Historike, Albanian Studies, Gjurmime Albanologjike, Studime Shoqërore, Iliria, Journal of Balkan Studies, Rumeli Journal of Islamic Studies, Jurnal of Awareness, Historical Research, International Peer-Reviewed Journal of History and Future, Albanologjia, Journal of Danubian Studies and Research, Journal of International Cooperation and Development*, etj.

3. PROJEKTET SHKENCORE KOLEKTIVE

Gjatë vitit 2020, Instituti ka vazhduar me dy projektet kolektive: “Historia e Kosovës” dhe “Gjenocidi serb në Kosovë, 1877-1999”.

Në projektin “Historia e Kosovës” është punuar në fazën e redaktimit dhe plotësimit të temave dhe tematikave të ndryshme, të cilat kanë dalë si rezultat i sugjerimeve të anëtarëve të redaksisë.

Në projektin “Gjenocidi serb në Kosovë, 1877-1999”, është punuar në fazën e mbledhjes së të dhënave sipas komunave të Kosovës, kurse një pjesë e tyre edhe në hartimin dhe analizimin e këtyre të dhënave.

5. PUNËT ORGANIZATIVE DHE ADMINISTRATIVE

a) Këshilli Drejtues

Në vazhden e rishikimit të tërësisë së akteve të brendshme të Institutit me të cilat e bazon punën e tij, janë hartuar ose plotësuar disa rregullore dhe vendime të mëhershme të Institutit të Historisë.

Sabit Syla
Gjon Berisha